

Social Capital: Creative Community Based Tourism Management Case study of the Ancient city of Wiang Sa, Wiang Sa District SuratThani Province

Patida Morasilp^{*}
Siriporn Pengjan^{*}

(Received Date: May 26, 2021, Revised Date: August 19, 2021, Accepted Date: August 23, 2021)

Abstract

This research was to study 1) the social capital that appeared in the Wiang Sa Ancient Community, 2) the role of social capital in the creative tourism management of the Wiang Sa Ancient Community, and 3) the creative tourism management process of the Wiang Sa Ancient Community. The qualitative research employed in-dept interview to gain the data from key person informants: villagers, folk leaders, villagers, community network groups, a local leader, and volunteer graduates in the area. Descriptive and content analysis methods were used to analyze the data and lead to summary and recommendations. The results showed that social capital can classify into 1) the ancient city of Wiang Sa, 2) the traditions, 3) Manora, Phonchit (local folk dance group), and 4) folk masters on various wisdom such as religious rituals/occultism, and traditional massage which have been permanently accumulated as their own cultural heritage and wisdom and created closely connection between people within community itself and learning links with outsiders. There is a network to support and promote knowledge expansion and communicate outside. Thus, applying the natural and man-made social capital is a bridge to promote a community's creative tourism and can increase value added. The 5-Step creative tourism management process from this study can organize under 1) selection of creative tourism activities, 2) knowledge development of each activity 3) experiment for creative tourism activities 4) qualified tourism activities promotion and 5) evaluation for tourism activities. The result leads to a proposal providing the community with tourism management skills and knowledge to give the right information to tourist under the strategic plan for promoting tourism and creating participatory within community, and outside partners.

Keyword: Social Capital, Creative Community Based Tourism Management,
the Ancient city of Wiang Sa

^{*} Lecturer, Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkhla University Surat Thani Campus

^{**} Research Unit of Local Government Administration Innovation, Lecturer, DR. Faculty of Liberal Arts and Management Sciences, Prince of Songkhla University, Surat Thani Campus

ทุนทางสังคม: การจัดการการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ กรณีศึกษาเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปติดา โมราศิลป์*

ศิริพร เพ็งจันทร์*

(วันรับบทความ: 26 พฤษภาคม 2564/ วันแก้ไขบทความ: 19 สิงหาคม 2564/ วันตอบรับบทความ: 23 สิงหาคม 2564)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ 1) ศึกษาทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ 2) ศึกษาบทบาททุนทางสังคมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ และ 3) ศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ โดยการวิจัยเชิงคุณภาพเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเฉพาะเจาะจง คือ ประชาชนชาวบ้าน แกนนำชาวบ้าน กลุ่มเครือข่ายชุมชน ผู้นำระดับท้องถิ่น และบัณฑิตอาสาในพื้นที่ใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีเชิงพรรณนาและวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูลมาสรุปและเสนอแนะ ผลการวิจัย พบว่า ทุนทางสังคมปรากฏ 1) ทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ คือ เมืองโบราณเวียงสระ 2) ประเพณีเข้าฐาน 3) ทุนมนุษย์ คือ มโนทัศน์คณะพรจิตร และ 4) ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ ประชาชนชาวบ้านด้านภูมิปัญญาต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา/ไสยศาสตร์ การนวดแผนโบราณซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่สั่งสมมาอย่างยาวนานจนเป็นบทบาทในการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ร่วมกันและเกิดการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนส่งผลให้คนชุมชนใกล้ชิดกันและสร้างการเรียนรู้เชื่อมโยงกับสังคมภายนอก ยังมีเครือข่ายทุนเสริมจนเกิดการขยายองค์ความรู้และสื่อสารให้เกิดการรับรู้แก่สังคมภายนอก ดังนั้นการใช้ทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและทุนมนุษย์และทุนสถาบันที่สร้างขึ้นจึงเป็นตัวเชื่อมในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชนและสามารถเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของทุนทางสังคม โดยกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 5 ขั้นตอน 1) การคัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน 2) การพัฒนาองค์ความรู้ของแต่ละกิจกรรม 3) การทดลองนำเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ 4) การประกาศกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ และ 5) การประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยว ผลการวิจัยสู่ข้อเสนอการให้ทักษะความรู้ด้านการจัดการการท่องเที่ยวแก่คนในชุมชนและทำให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ความเข้าใจเพื่อการปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องและควรมีแผนยุทธศาสตร์การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมระดับชุมชนและภาคีภายนอก

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, การท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์, เมืองโบราณเวียงสระ

* อาจารย์, คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

** หน่วยวิจัยนวัตกรรมการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, อาจารย์ ดร., คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี

บทนำ

สุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดขนาดใหญ่ของภาคใต้มีอาณาเขตติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยอุดมด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติมีพื้นที่การเกษตรขนาดใหญ่ ประมงชายฝั่ง เป็นดินแดนที่มีอารยธรรมอันสำคัญมาแต่โบราณ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สำคัญ ความหลากหลายทางกายภาพ ทะเล ทุ่งนา ป่า ภูเขา ประกอบกับมีความหลากหลายทางด้านทรัพยากรและวัฒนธรรม อาทิ แหล่งโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ วิถีชุมชน วิถีชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภูมิปัญญาด้านการสร้างที่อยู่อาศัย การผลิตสิ่งทอ พืชถิ่น อาหารพื้นถิ่น และยารักษาโรคที่พัฒนาการสืบเนื่องมายาวนาน ดังนั้นการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ซึ่งกระจายตัวทั่วพื้นที่ทุกอำเภอ และมีศักยภาพมากจนสามารถยกระดับการจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของพื้นที่

เช่นเดียวกัน อำเภอเวียงสระก็มีศักยภาพเชิงพื้นที่ที่เหมาะสมยิ่งในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งสอดคล้องกับนิยามของ UNESCO (2006) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการเรียนรู้ในเรื่องศิลปวัฒนธรรม เอกลักษณ์ท้องถิ่นหรือสถานที่โดยผ่านประสบการณ์ตรงในการมีส่วนร่วมกับเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ ดังคำขวัญของอำเภอที่ว่า “ชุมชนเมืองโบราณ สืบสานศรีวิชัย ตลาดใหญ่การค้า ยางพาราขึ้นดี มากมีไม้ผล ผู้คนมีน้ำใจ” อันสะท้อนเมืองแห่งประวัติศาสตร์ อย่างไรก็ตามเมื่อการท่องเที่ยวที่เน้นการเพิ่มมูลค่าเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ การให้ความสำคัญกับทุนได้ถูกใช้ในความหมายที่หลากหลายอาจจะถูกมองเชิงมูลค่าที่เกี่ยวกับวัตถุเงินทอง หรือในเชิงคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับจิตใจและความดีงามแต่อาจเป็นเพราะคนส่วนใหญ่มีความคุ้นเคยกับคำว่าทุนเชิงเศรษฐศาสตร์ทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนที่ผ่านมามีจึงเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัตถุสิ่งของทรัพย์สินเงินทองตลอดจนวัตถุดิบโรงงานหรือปัจจัยต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการผลิตเป็นสำคัญจนกระทั่งได้มีการนำคำว่า “ทุนทางสังคม” มาใช้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระตุ้นเตือนให้สังคมได้หันกลับมาพิจารณาถึงสิ่งต่าง ๆ ที่ไม่ใช่ตัวเงิน แต่เป็นเรื่องของการมีคุณค่าที่ช่วยจรรโลงสังคมสามารถดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข ทุนทางสังคมเป็นทุนประเภทหนึ่งที่มาจากความร่วมมือร่วมใจของคนในสังคมหรือชุมชนอันส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างคนหรือสถาบันขึ้นตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเอื้ออาทรต่อกันและความช่วยเหลือเกื้อกูลกันทุนทางสังคมจึงเป็นเสมือนสมบัติสาธารณะที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ตลอดเวลา รวมถึงการเป็นทุนที่มีคุณลักษณะพิเศษที่ยิ่งใช้จะยิ่งมีพิเศษมากขึ้น (วรวิทย์โรม รัตนพันธ์, 2548) เช่น การสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน การควบคุมสังคมโดยอยู่บนพื้นฐานของการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันและสามารถพัฒนาชุมชนพร้อมกันอย่างเป็นองค์รวมไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครอง ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในลักษณะสัมพันธ์กันทำให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนและมั่นคง แต่สิ่งเหล่านี้ต้องอาศัยการรวมตัวเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเพื่อการจัดการเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนสร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจฐานรากโดยเฉพาะระดับตำบลโดยใช้ฐานวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนเน้นนวัตกรรมระบบการพัฒนาและจัดการฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทางอารยธรรมศรีวิชัย ซึ่งการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ หมายถึง ทางเลือกการจัดการการท่องเที่ยวที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางของการท่องเที่ยวบนฐานคิด

ที่ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวโดยการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่าง ๆ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชนมาใช้เป็นต้นทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม ทั้งมีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินงานตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผนการดำเนินงาน การสรุปบทเรียนโดยเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลาน และเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น ซึ่งพื้นที่เมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏเห็นชัดเจนเรื่องทุนทางธรรมชาติและทุนทางวัฒนธรรม

การท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์มีประโยชน์ในด้านการกระจายโอกาสทางการท่องเที่ยวเพื่อลดการกระจุกตัวในพื้นที่หลักและกระจายรายได้สู่ชุมชนในท้องถิ่น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือและมีเป้าหมายในการวิจัย การสร้างนวัตกรรมระบบการพัฒนาและการจัดการการท่องเที่ยวการจัดการเส้นทางท่องเที่ยว เกิดผู้นำเที่ยวท้องถิ่นที่เข้าใจอัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนสินค้าของที่ระลึกที่สะท้อนถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่นบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ในเส้นทาง อารยธรรมศรีวิชัย โดยการศึกษาสถานะของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน บทบาทของทุนทางสังคมออกมาให้รับรู้ในวงกว้างนั้น จากสภาพการณ์ดังกล่าวทำให้คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาทุนทางสังคมกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เมืองโบราณเวียงสระ เพื่อศึกษาทุนทางสังคมมีบทบาทในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของเมืองโบราณเวียงสระ การพัฒนาศักยภาพ ยกระดับ และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และเพื่อการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นกลไกเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทุนทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ
2. เพื่อศึกษาบทบาทของทุนทางสังคมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ
3. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ

ขอบเขตการวิจัย

1. **พื้นที่การศึกษา** การเลือกแบบเจาะจง โดยพิจารณาพื้นที่ที่มีทุนทางสังคมโดดเด่น คือ หมู่ที่ 4 (บ้านควน) หมู่ที่ 7 (บ้านเวียง) หมู่ที่ 8 (บ้านคลองตาล) หมู่ที่ 9 (บ้านหนองโสน) และ หมู่ที่ 10 (บ้านคลองเสียว) อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2. **เนื้อหาสาระในการวิจัย** 1) การค้นหาทุนทางสังคม การค้นหาบทบาทของทุนทางสังคมสู่การพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 2) บทบาทของทุนทางสังคม คือ การค้นหาศักยภาพของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทางสถาบัน เพื่อทำให้เกิดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 3) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาศักยภาพ ยกระดับ และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชน สำหรับใช้เป็นรูปแบบของกระบวนการนำฐานของทุนชุมชนมาผสมผสานเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นแนวทางในการศึกษา โดยมีรายละเอียดวิธีการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง 1) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (keys person information) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน(ผู้รู้ในชุมชน) แกนนำชาวบ้าน กลุ่มหรือเครือข่ายชุมชนในพื้นที่ ผู้นำระดับท้องถิ่น และบัณฑิตอาสาในพื้นที่ รวมทั้งสิ้น 15 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง

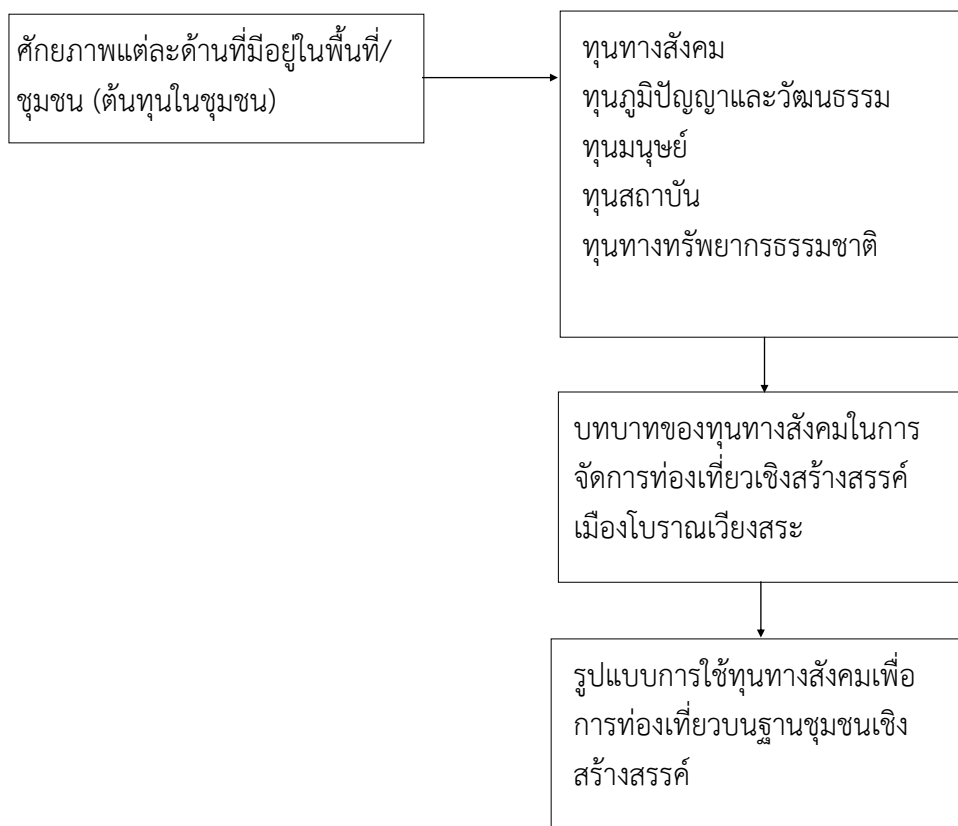
2. การพัฒนาเครื่องมือ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา คณะผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งเป็นคำถามที่มาจากวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อใช้เป็นคำถามในการสัมภาษณ์ให้ได้ข้อเท็จจริงจากปรากฏการณ์ในชุมชนที่ศึกษา

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีเทคนิคสามเส้า (triangulation technique) คือ ความแตกต่างของวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (method triangulation) เป็นการใช้อย่างน้อย 2 วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น การเก็บข้อมูลในประเด็นเรื่องเดียวกันจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน ด้วยวิธีการสังเกต สัมภาษณ์ และเก็บข้อมูลจากเอกสารประกอบ และความแตกต่างแหล่งข้อมูล (data sources triangulation) เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่มาจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกันด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเหมือนกัน หรือใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเดียวกัน แต่ต่างเวลา สถานที่ และบุคคล แล้วนำข้อมูลมาตรวจสอบยืนยันกันว่าเป็นข้อมูลที่เหมือนกัน หรือข้อมูลที่ได้นั้นมีความน่าเชื่อถือและเป็นข้อมูลจริงและมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการนำกลับไปให้อ่านข้อมูลหรือกลับไปถามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) คณะผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในภาคสนามเพื่อค้นหาทุนทางสังคมในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ 2) การสำรวจแผนที่ชุมชนเพื่อศึกษาทุนทางสังคมของพื้นที่เพื่อรวบรวมองค์ความรู้และบทบาทของทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และดำเนินการแยกพื้นที่ตามลักษณะของขอบเขตด้านพื้นที่ตามบทบาทของทุนทางสังคม 3) การเก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์เพื่อค้นหาลักษณะของทุนทางสังคมต่อการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วม และวิเคราะห์การสร้างกระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนเมืองโบราณเวียงสระในการสร้างความเข้มแข็งในชุมชนเพื่อให้การเคลื่อนงานมีความต่อเนื่องและเกิดความยั่งยืนการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้ในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้มาซึ่งประเด็นที่ต้องการความลึก ความสมบูรณ์และความชัดเจนของข้อมูล เป็นแบบสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (key information) การศึกษาบริบทของชุมชน และทุนชุมชน โดยดำเนินการเก็บข้อมูลจากผู้นำชุมชน จำนวน 5 คน ปราชญ์ชุมชน จำนวน 6 คน บัณฑิตอาสาประจำพื้นที่ จำนวน 1 คน กลุ่มเครือข่ายจำนวน 3 กลุ่ม เพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทุนชุมชน ปัญหาและความต้องการของชาวบ้านภายในชุมชนหมู่ที่ 4, 7, 8, 9 และ 10 คณะผู้วิจัยเก็บรวบรวมและบันทึกข้อมูล โดยการจดบันทึก และการบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยการขออนุญาตผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนทำการบันทึกเสียง เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการตรวจสอบ และตรวจทานความถูกต้องในภายหลัง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จะนำมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ด้วยวิธีการดังนี้ 1) อ่านและทำความเข้าใจข้อมูล 2) ตั้งตรรกะ 3) จัดระบบ จำแนกหมวดหมู่ของข้อมูลตามเนื้อหาให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ นิยาม หรือกรอบการวิจัยที่กำหนดไว้เป็นเกณฑ์ ประกอบด้วยข้อความมีรายละเอียดและครอบคลุมเนื้อหา ข้อความที่เด่นชัด ไม่ซ้ำซ้อน ตรงกรอบประเด็นวิจัยที่จะศึกษา 4) ตีความและเชื่อมโยงความสัมพันธ์ หรือการวิเคราะห์เนื้อหา และ 5) สร้างข้อสรุป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากกรอบแนวคิด แสดงถึงการค้นหาศักยภาพของทุนทางสังคมที่ปรากฏอยู่ในเมืองโบราณเวียงสระ โดยรูปแบบของทุนทางสังคม คือ ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ ศึกษาบทบาทของทุนแต่ละประเภทเพื่อเพิ่มมูลค่าการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์เพื่อเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของทุนทางสังคม ด้วยการพัฒนา รูปแบบการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์

แนวคิดและการทบทวนวรรณกรรม

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยหลังจากที่ได้ค้นหา ศึกษา วิเคราะห์ วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

สินาด ตรีวรรณไชย (2548) ได้ให้ความหมาย ทูทางสังคม หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่เราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ ตัวอย่างของทุนทางสังคมที่มักถูกกล่าวถึงคือ ความเชื่อไว้วางใจกัน (trust) เครือข่าย (network) และความเป็นสถาบัน (institution) การที่ทุนทางสังคมสร้างปฏิสัมพันธ์ร่วมกัน การทำกิจกรรมร่วมมือกัน ยังมีมากเท่าไรเป็นผลดีในการเรียนรู้ รับรู้ และส่งผ่านข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน ทำให้เกิดคุณค่าบางอย่างที่ยึดโยงและยอมรับร่วมกัน ซึ่งคุณค่านั้นเป็นส่วนหนึ่งที่ตัวเราสามารถเรียกเอาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจจากมันได้ เช่น ชาวบ้านในชุมชนแห่งหนึ่งมีกิจกรรมร่วมมือกันอยู่เป็นประจำทำให้ชาวบ้านต่างเรียนรู้และเข้าใจ หรือ "รู้จัก" กันเป็นอย่างดีเป็นผลให้เมื่อชาวบ้านต้องการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นมาเพื่อระดมเงินออมและปล่อยกู้เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนราคาถูกให้คนในชุมชน มันก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย เพราะเมื่อมีความไว้วางใจกัน ก็ไม่ต้องกลัวว่าจะมีการโกงกัน หรือเซดเงินหนีไป พูดอีกอย่างก็คือ เป็นเพราะความไว้วางใจกันนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านได้มีแหล่งเงินทุนเพิ่มขึ้น หรือเป็นเพราะทุนทางสังคมในเรื่อง (ความไว้วางใจกัน) ทำให้ชาวบ้านได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเพิ่มขึ้น

สินาด ตรีวรรณไชย (2548) ได้ให้ความหมายเพิ่มเติมที่น่าสนใจ ทุนทางสังคมได้ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้อย่างไร กล่าวคือ ทุนทางสังคมโดยตัวของมันเองนั้นมิได้เป็นปัจจัยการผลิตโดยตรง หากแต่เป็นตัวกลางในการเข้าถึงปัจจัยการผลิตหรือทุนอื่น เช่น ข่าวสารข้อมูล ทุนมนุษย์ (human capital) ทุนกายภาพ (physical capital) ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resources) เป็นต้น ได้ในราคาที่ถูกลงโดยผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทาง ดังนั้นทุนทางสังคมจึงให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ต้องผ่านสองช่องทางคือ ลดต้นทุนทางธุรกรรม (transaction cost) และลดต้นทุนการตรวจสอบดูแล (monitoring cost) นั้นเอง

เอนก นาครบุตร (2545) อธิบายถึงทุนทางสังคมว่าหมายความรวมถึง ทุนทางสังคมใน 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) จิตวิญญาณ คือ ระบบคุณค่า สำนึกรักท้องถิ่น ความภาคภูมิใจที่มีต่อถิ่นฐานบ้านเกิด อันเป็นที่อยู่ของบรรพบุรุษ และเป็นความหวังที่พึ่งของคนรุ่นหลังในการสืบทอดต่อไป ซึ่งปรากฏอยู่อย่างชัดเจนในรูปของระบบคุณค่า แนวคิดผ่านกิจกรรม พิธีกรรม และความภาคภูมิใจ 2) ทุนทางปัญญา อันได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีการสืบทอดมาละคิดค้นขึ้นเองทั้งในด้าน การดำเนินชีวิต การประกอบอาชีพ การจัดการทรัพยากร การจัดระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ หรือระหว่างชุมชน 3) ทรัพยากรมนุษย์/ทรัพยากรบุคคล เป็นทุนที่มีอยู่ในตัวมนุษย์ คือ ทักษะ ความสามารถความรักพวกพ้อง รักเพื่อน บุคคลเหล่านี้ได้แก่ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ บุคคลสำคัญ ผู้อาวุโส อาสาสมัคร เป็นต้น 4) ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนทางสังคมที่ใช้แล้วมีวันหมด โดยเป็นทุนที่สำคัญในการดำรงชีวิต การสร้างอาชีพ เป็นฐานเศรษฐกิจ ซึ่งทุนทางสังคมรูปแบบนี้จะต้องมีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ ไปพร้อม ๆ กับการใช้ประโยชน์ 5) ทุนทางสถาบัน กองทุนสาธารณะของชุมชน (social fund) เช่น กองทุนฌาปนกิจ

กลุ่มออมทรัพย์ กองทุนหมู่บ้านธนาคารข้าว ธนาคารควาย กองทุนชะกาดของพี่น้องมุสลิม เป็นต้น เป็นทุนทางสังคมที่มีระบบการจัดการทุนทางเศรษฐกิจทั้งที่เป็นปัจจัยในการผลิตและปัจจัยในการดำรงชีพทุนทางสังคมทั้ง 5 รูปแบบนี้ถือได้ว่าเป็นมรดกที่ได้รับตกทอดไว้ในสังคมไทยตลอดมา ซึ่งเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนกับชุมชนฐานล่างในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจ พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) กล่าวว่า ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ผ่านสิ่งที่เป็นามธรรมและรูปธรรม โดยผ่านองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่

1. ทุนมนุษย์ คือ บุคคลที่มีองค์ความรู้ ความสามารถ ทักษะ และนำมาใช้เพื่อประโยชน์ต่อส่วนรวม ชุมชน สังคม บนพื้นฐานของความรัก ความเอื้ออาทร มีน้ำใจ มีจิตอาสา

2. ทุนสถาบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มคนเป็นองค์กรที่มีศรัทธา ความเชื่อมั่น และมีจิตสำนึกร่วมกัน มุ่งมั่นในสิ่งเดียวกันเพื่อพัฒนาสังคมชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นการรวมกลุ่มและสถาบันทางสังคม เป็นเครือข่ายที่มีพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน ความเป็นกลุ่มก้อน ทำให้มีศักยภาพและพลังที่จะช่วยเหลือกันเองหรือร่วมกันทำประโยชน์เพื่อชุมชน ตัวอย่างของทุนสถาบันในชุมชน

3. ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม คือ การนำองค์ความรู้จากตัวบุคคล ชุมชนภูมิปัญญา ปรากฏท้องถิ่น จนเกิดกระบวนการนำไปพัฒนาเป็นจารีต ประเพณีวัฒนธรรม นำไปสู่การใช้ประโยชน์และความภาคภูมิใจในความเป็นตัวตนของตนเอง และเป็นสิ่งที่สั่งสมสืบทอดกันมาเป็นสายใยของความผูกพัน เป็นสิ่งที่ทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยความรักใคร่สามัคคีเป็นหมู่เหล่า มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูล แบ่งปันกัน เป็นสิ่งที่ควบคุมให้คนอยู่ในกรอบของจริยธรรม คุณธรรม เป็นตัวช่วยสนับสนุนการทำความดีอื่น ๆ ของชุมชน

4. ทุนทรัพยากรธรรมชาติ เป็นทุนที่มีอยู่ในชุมชน ชุมชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน เช่น แม่น้ำ น้ำตก ถ้ำ ป่าเขา ของป่า ผลผลิตทางการเกษตรของชุมชน ทรัพยากรทั้งหลายที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่ทำให้คนในชุมชนเกิดความผูกพัน เป็นตัวเชื่อมให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เป็นกลุ่ม เป็นเครือข่ายร่วมกัน ใช้ประโยชน์เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน เป็นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ น้ำตก ภูเขา ป่าไม้ เพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและทำให้มีการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

จากการนิยามที่ได้อธิบายมาข้างต้น คณะผู้วิจัยสรุปได้ว่า ทุนทางสังคม หมายถึง สิ่งดี ๆ ที่มีอยู่ในตัวคน ในกลุ่ม ในชุมชน และสังคม ที่รวมกลุ่มคนในชุมชนที่มีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในการกิจใดภารกิจหนึ่งในของชุมชน ทุนทางสังคมเป็นระบบคุณค่า ระบบความสัมพันธ์ ภูมิปัญญา จารีตประเพณี ระบบทรัพยากรสินร่วมของชุมชน และอุดมการณ์ ความเชื่อของคนในชุมชน และเครือข่ายทางสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานการเสริมสร้างกลุ่มประชาคมที่เข้มแข็ง

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ (2558) การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นการท่องเที่ยวซึ่งนำทรัพยากรทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของพื้นที่นั้น ๆ มาต่อยอดและสร้างมูลค่าเพื่อสร้างสรรค์ประสบการณ์การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้แก่นักท่องเที่ยวผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ดังนั้นการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นทิศทางใหม่ของการท่องเที่ยวของโลกปัจจุบันที่มีจุดหมายเพื่อการสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมและเชื่อว่าจะช่วยให้การท่องเที่ยว

เป็นเครื่องมือของการทำความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของความหลากหลายในวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะเป็นการเสริมแรงให้กับการตระหนักรู้ในคุณค่าของชุมชนของตนเองแล้ว ขณะเดียวกันก็เป็นการส่งเสริมพัฒนาศักยภาพของการสร้างสรรค์ให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อนำประสบการณ์ที่ได้จากการท่องเที่ยวไปใช้ในวิถีชีวิตของตนเอง จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ (Creative Community Based Tourism : C-CBT) เป็นการผสมผสานระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการต่อยอดผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเพิ่มคุณค่าหาความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ และแบ่งปันชุมชน โดยยึดหลักการกระจายอำนาจและมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์เป็นการสร้างระบบและกลไกให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเที่ยว การฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม การรักษาเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่นตนเองไว้ โดยมีการแบ่งสรรปันส่วนผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ทั้งยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ซึ่งกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวเข้าไปมีส่วนร่วม (Active participation) ต้องมีความสร้างสรรค์ มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนโดยเป็นการสร้างประสบการณ์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม อันเสริมสร้างผลลัพธ์เชิงบวกให้แก่ทั้งสองฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นจิตสำนึกอนุรักษ์ ความประทับใจในประสบการณ์ การกระจายรายได้

ลักษณะเฉพาะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถแสดงองค์ประกอบของคุณลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ประกอบด้วย 6 ประการ ได้แก่ (Richards, 2010)

1. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เพิ่มทักษะให้กับนักท่องเที่ยว ซึ่งการพัฒนาทักษะของนักท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้จากการที่นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว
2. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีสินค้าหลัก คือ “ทักษะและประสบการณ์ด้านวัฒนธรรมที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยว” ประสบการณ์จะกลายเป็นสินค้า โดยที่ไม่เปิดเผยบนทรัพยากรจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อมาเป็นสินค้าให้นักท่องเที่ยวต่อไป
3. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากการขายทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องได้สู่ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่จับต้องไม่ได้แต่คงไว้ซึ่งประสบการณ์และทักษะ สิ่งเหล่านี้จะกลายเป็นสินค้าทดแทนที่ทรงคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว
4. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนจากสินค้าที่เป็นวัฒนธรรมระดับสูงไปสู่สินค้าที่เป็นวัฒนธรรมประจำวัน โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้ง่าย ชุมชนสามารถใช้วิถีชุมชนที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันนำเสนอเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้ ส่งผลให้วัฒนธรรมชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป
5. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับชุมชนท้องถิ่นโดยที่นักท่องเที่ยวจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งเป็นวิถีประจำวันหรือวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสามารถแบ่งปันและสร้างประสบการณ์ใหม่ๆให้แก่ทั้งชุมชนและตัวนักท่องเที่ยว
6. เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ต้องมีความโดดเด่นแตกต่างกันด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ให้กับแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่าง แต่ละชุมชนมีวิถีชีวิต

และวัฒนธรรมที่สามารถดึงมาเป็นเอกลักษณ์ และพัฒนาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว และนำเสนอให้นักท่องเที่ยว และเกิดประโยชน์จากการท่องเที่ยวได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของวัฒนธรรมในชุมชน และชุมชนจะรักษาไว้สืบต่อไป

ผลการวิจัย

1. ทูทางสังคมที่ปรากฏในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ

เมืองโบราณเวียงสระเป็นที่ตั้งของวัดเวียงสระที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ข้อค้นพบหลักฐานทางโบราณคดีต่าง ๆ และทางกรมศิลปากรประกาศเป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ (ชมชาติ เทพไชย, 2527) วัดเวียงสระมีประเพณีที่สำคัญ คือ พิธีเข้าฐาน พิธีดังกล่าวมีมนิราห์มาทำพิธีจึงไปเชื่อมโยงกับภูมิปัญญาด้านมนิราห์และครุหมอมนิราห์ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ทางด้านภูมิปัญญาดังกล่าวที่มีวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษสู่คนรุ่นปัจจุบัน การมีวัฒนธรรมประเพณีนี้แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ ความศรัทธาและความเชื่อของคนในพื้นที่ โดยมีพื้นฐานมาจากศาสนา ค่านิยม และความเชื่อ และยังเป็นการแสดงทุนภูมิปัญญาวัฒนธรรม ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน และทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ ได้อย่างดี ดังนี้

1.1) ประเพณีเข้าฐาน: ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมสู่การเชื่อมโยงทุนมนุษย์และทุนสถาบัน ประเพณีที่เป็นความเชื่อของชุมชนที่มีมากกว่า 100 ปี จัดขึ้นครั้งแรกที่บ้านหนองสามสิบ ตำบลบ้านส้อง โดยขุนเวียง ต่อมาได้ย้ายมาทำพิธีบริเวณใกล้บริเวณหมู่ที่ 10 บ้านหนองโสน ต่อมาได้ย้ายมาจัดที่วัดเวียงสระในบริเวณวัดใน ณ ศาลาพระยาอุทอง ประเพณีเข้าฐานวัดในจะจัดขึ้นวันแรม 2 ค่ำเดือน 4 ของทุกปี ซึ่งก่อนวันจัดงาน 2-3 วัน ชาวบ้านจะมาช่วยกันเตรียมสถานที่ในการประกอบพิธี คือ การจัดเตรียมสถานที่ จัดเตรียมของเพื่อประกอบพิธี เช่น หมาก พลุ มะพร้าวอ่อน 3 ลูก ผ้าแพดาน 3 ชุด สายสิญจน์ ดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าสำหรับวางทรง พองลา ข้าว 12 โดย “ข้าว 12 ประกอบด้วย อาหารคาวหวาน 12 อย่าง ที่เน้นหลักอยู่ 2 อย่าง คือ ขนมโคลูกเล็กกับขนมโคลูกใหญ่” เทียน 1 (ที่กราบครู) ที่วางเทริด เสื้อ หมอน เครื่องเขียนพิธี โองน้ามนต์ มิดหมอ บายศรี ชันลงหิน หน้าพราน เทริด ยาม เชือกคล้องหงส์ เครื่องแต่งตัวมนิราห์ เงินเหรียญ มิดโกน หินลับมีด พระขรรค์ สำหรับที่วางหมอนน้ำมนต์อาจทำด้วยตรอม ทั้งนี้ชาวบ้านจะมาช่วยกันจัดเครื่องบูชาที่ใช้ในพิธี ซึ่งเครื่องบูชามี 2 แบบ คือ เครื่องบูชาที่จัดไว้ในศาลาพระยาอุทองที่เป็นของส่วนกลางชาวบ้านจะมาช่วยกันดูแลเพื่อให้มีเครื่องบูชาครบถ้วน ส่วนเครื่องบูชาชุดเล็กที่เรียกว่ากระ (หมรับ) ทำมาจากทางกำมาสานเป็นชั้น ๆ โดยจำนวนชั้นจะต้องเป็นเลขคี่ คือ 1, 3, 5, 7, 9 ซึ่งขึ้นอยู่กับว่า ผู้ที่ได้มีการบนบานกับพระยาอุทองไว้ว่าจะทำกระกี่ชั้นมาแก้บน ซึ่งในแต่ละชั้นนั้นจะใส่ ขนมพอง ขนมลา ซึ่งจะนำมาวางในบริเวณศาลาพิธี (สัมภาษณ์ รัตพล สุวรรณโชติ, 24 มิถุนายน 2563)

การเริ่มต้นของพิธีโดยมนิราห์จะรำถวายบูชาครุหมอ การทำพิธี “ลงครู” หรือ “รำโนราห์โรงครู” ครูภูมิปัญญาที่ประกอบพิธีทำพิธีเชิญครุหมอมารับเครื่องเซ่นไหว้ในโรงพิธีและจัดคนทรงให้ถูกถ้วนประเพณีนิยม ครุหมอบางท่านก็เข้าทรงในร่างคนทรงโดยง่าย บางท่านก็มาเข้าทรงก่อนกำหนด แต่ครุหมอบางท่านแม้จะได้ทำพิธีเชิญนานสักเท่าใดก็ไม่ยอมรับคำเชิญ พบว่า เมืองเวียงสระครูที่มาเข้าทรงก็มีหลายท่าน คือ พระยาอุทอง แม่แขนอ่อน แม่ศรีมาลา ซึ่งครูที่เข้ามาทรงจะมีม้าทรง

หรือร่างทรงที่ทำหน้าที่อยู่อย่างต่อเนื่องทุกปี ม้าทรงทุกคนก็ต้องเข้ามาร่วมพิธีต่อเนื่องทุกปี ถ้าไม่มาก็จะต้องเกิดอาการทรมานทรมานอย่างไม่รู้สาเหตุจนต้องมาร่วมในพิธี บรรดาร่างทรงทั้งหมดของเมืองเวียงสระค้นพบว่า แม่ศรีมาลาจะเป็นคนที่เล่นตัวมากที่สุดจะต้องแต่งตัวแต่งหน้าให้ถึงจะยอมประทับทรง เมื่อครู่มาประทับทรงชาวบ้านที่เคารพนับถือครูท่านต่าง ๆ ก็จะเข้าไปกราบไหว้เพื่อขอพรครูท่านต่าง ๆ บอกเล่าปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อขอให้ครูช่วยให้พรปิดเป่าความทุกข์หรือให้คำแนะนำในการแก้ไขโดยแต่ละคนจะบนบานกับครูไว้ว่าหากได้รับผลตามที่ขอไปก็จะต้องจัด “หมักรับ” แก่บนตามที่ได้ว่าไว้ เมื่อครู่ร่างทรงรับการแก้บนจากผู้ที่มาเข้าร่วมในพิธีเสร็จมนโหราก็จะรำถวายครูอีกครั้งเพื่อเป็นการลาครู

จะเห็นได้ว่าประเพณีเข้าฐานนับเป็นทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ของทุนมนุษย์ และทุนสถาบันของพื้นที่ที่สำคัญมากของชุมชน รวมทั้งภาคีองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ก็ร่วมด้วยพร้อมอนุรักษ์ให้ยั่งยืนเพื่อเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.2) เมืองโบราณเวียงสระ: ทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ กลไกในการสร้างทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา และเครือข่ายทุนสถาบัน

เมืองโบราณเวียงสระมีอายุราว 1820 ปี โดยคำนวณช่วงเวลาจากหลักฐานอิฐที่ฐานพระนารายณ์ ซึ่งมีอายุประมาณปี พ.ศ. 740 บริเวณที่ตั้งและอาณาเขตในปัจจุบันอยู่บริเวณวัดเวียงสระ ตำบลเมืองเวียง อำเภอเวียงสระ เชื่อว่าพื้นที่บริเวณนี้ตั้งอยู่เกือบกึ่งกลางระหว่างอ่าวไทยกับอันดามัน มีลักษณะพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีน้ำล้อมรอบ แบ่งเมืองออกเป็น 2 ส่วน คือ เมืองชั้นนอกและเมืองชั้นใน ด้านทิศเหนือใช้ลำน้ำคลองตาลเป็นคูเมือง ด้านทิศตะวันตกมีแม่น้ำตาปี (แม่น้ำหลวงเป็นแนวคูและท่าเรือ) ด้านทิศตะวันออกและทิศใต้มีการขุดคูเมืองเป็นเขตแดน เชื่อกันว่าเมืองเวียงสระมีความเจริญรุ่งเรืองมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 7 จากบันทึกจดหมายเหตุจีนกล่าวถึงเมืองพัน-พัน มีการติดต่อส่งทูตไปยังราชสำนักจีนในสมัยราชวงศ์เหลียง เมื่อราว พ.ศ. 967 เมืองเวียงสระเจริญรุ่งเรืองสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน แต่ช่วงเวลาดังกล่าวไม่มีหลักฐานการจารึกที่แน่ชัดว่ามีกษัตริย์ปกครองบ้านเมืองสืบต่อกันมาอย่างไร แต่ก็มีหลักฐานทางโบราณวัตถุ ซึ่งมีตั้งแต่เครื่องมือหินสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยุคต่อเนื่อง (proto-history) เรื่อยมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น สิ่งนี้เองที่ทำให้เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าเมืองโบราณเวียงสระนั้นได้มีการพัฒนาการต่อเนื่อง ดังนั้นเมืองโบราณเวียงสระได้รับอิทธิพลทางพุทธศาสนาจากอินเดีย และเชื่อกันว่าการล่มสลายของเมืองเวียงสระน่าจะเนื่องมาจากการเกิดไข้ห่าระบาด จึงทำให้มีการอพยพทั้งบ้านเมืองไปยังสถานที่ใหม่ คือ หาดทรายแก้วนครศรีธรรมราช บริเวณพื้นที่เมืองโบราณเวียงสระยังคงมีร่องรอยแห่งอดีตให้ศึกษาเรียนรู้อยู่เสมอไม่ว่าทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุจากหลักฐานที่พบทำให้สามารถสืบค้นประวัติศาสตร์เมืองเวียงสระแต่ละช่วงยุคสมัยได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้เมืองโบราณเวียงสระเป็นทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ กลไกในการสร้างทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา และเครือข่ายทุนสถาบัน ที่สำคัญมากของชุมชนเป็นจุดศูนย์กลางของชุมชนและเป็นจุดสร้างเชื่อมโยงการท่องเที่ยวที่สำคัญมาก

1.3) มโนราห์คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์: ทุนมนุษย์ตำนานที่มีชีวิตต่อहनุนสร้างทุนสถาบันเพื่อเชื่อมโยงเครือข่าย

พื้นที่หมู่ที่ 10 บ้านคลองเสียว พบว่า ยังคงมีการสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านมโนราห์ คือ มโนราห์คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์ โดยต้นกำเนิดของมโนราห์คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์นั้น มาจากการถ่ายทอดการรำนมโนราห์จากบรรพบุรุษ พรจิตร ชูชื่น (สัมภาษณ์ 24 มิถุนายน, 2563) ได้ให้ข้อมูลว่า ตนเองเป็นผู้สืบทอดรุ่นปัจจุบัน และเป็นหัวหน้าคณะมโนราห์พรจิตรน้อยอุดมศิลป์ ทั้งนี้มโนราห์คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์ ต้นกำเนิดมาจากบรรพบุรุษที่ชื่อ ทวดหนูและทวดทองรัก ทั้งสองคนเป็นเพื่อนกัน โดยทวดหนูเป็นคนจังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนทวดทองรักเป็นคน จังหวัดพัทลุง ทั้งสองคนเป็นมโนราห์ผู้ชาย ซึ่งในอดีตนั้นจะไม่มีมโนราห์ผู้หญิง เนื่องจากมโนราห์ ต้องเดินทางไปแสดงในหลายพื้นที่และต้องหาอุปกรณ์หลายๆอย่าง และในอดีตนั้นมีค่านิยม เรื่องผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือนต้องอยู่บ้านดูแลบ้านเรือนเท่านั้น คณะมโนราห์จะมี “ตาเสือ” เป็นคนที่ทำหน้าที่ดูแลโรงมโนราห์ หาบโหม่ง หาบกลอง และต้องดูแลมโนราห์ที่อายุน้อย สมัยก่อนเมื่อเด็กมีอายุ 4-5 ปี ก็จะเริ่มฝึกให้รำมโนราห์ โดยเรียกมโนราห์ที่อายุน้อยว่า “ห้าวจุก” นอกจากนี้ในคณะมโนราห์จะมีหมอไสยศาสตร์ประจำโรง เรียกว่า “หมอประจำโรง” ซึ่งมโนราห์นั้น จะมีความสัมพันธ์ทางความเชื่อเกี่ยวข้องกับบรรพบุรุษ เวทมนต์คาถา รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพนับถือ โดยหมอประจำโรงจะมีหน้าที่ในการทำพิธีเมื่อมีการจัดที่สำหรับแสดงรำมโนราห์ (ตั้งโรง) หมอประจำโรงจะประกอบพิธี “มนต์น้ำ” เพื่อไม่ให้ผีสาต (ผีที่อยู่ในป่า) และผีอื่น ๆ เข้ามาในโรงมโนราห์ รวมถึงป้องกันไม่ให้ผู้อื่นทำคุณไสย (ความเชื่อส่วนบุคคล) ใส่ตัวมโนราห์ โดยการนำน้ำใส่ในขันลงหิน และนำใบอะไรก็ได้ที่มีความหายเป็นมงคล เช่น ใบมะนาว ใบเงินใบทอง ใบหญ้าคาฯ มาวน (ภาษาใต้ ภาษากลาง คือ แก้ว) ในน้ำ พร้อมท่องบทสวดพระพุทธรูป ธรรมคุณ สังฆคุณ (คำพระ) ในการประกอบพิธี

จะเห็นได้ว่า มโนราห์คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์เริ่มต้นด้วยทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ขับเคลื่อนด้วยทุนมนุษย์ และสร้างสร้างความยั่งยืนและการสืบทอดด้วยทุนสถาบัน ดังนั้นทุนเหล่านี้ จึงเป็นทรัพยากรที่สำคัญมากของการจัดการท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่เน้นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่น การเพิ่มทักษะและประสบการณ์ให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสลงมือ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวนี้เอง

1.4) ทุนทางสถาบันในซ็อกกลุ่มสานศิลป์ถิ่นเมืองเวียงในการสานต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น

บ้านคลองเสียว หมู่ที่ 10 ตำบลเวียงสระมีจุดเด่นทางด้านประเพณีและวัฒนธรรม ที่หลากหลาย เช่น การถ่ายทอดการรำนมโนราห์ ดนตรีมโนราห์ การทำชุดมโนราห์ จากรุ่นสู่รุ่น และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้านปี พ.ศ.2559 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี เห็นว่าชาวบ้านคลองเสียว มีฝีมือในการร้อยลูกปัดมโนราห์ จึงจัดอบรมส่งเสริมให้ร้อยลูกปัดมโนราห์ เป็นของชำร่วย เครื่องประดับ และของที่ระลึกจำหน่าย ก่อให้เกิดเป็นรายได้เสริมให้กับคนในหมู่บ้าน จนถึงปัจจุบันได้พัฒนาตลาดสายสวายงามแปลกใหม่ เป็นที่ต้องการของลูกค้า แต่ตลาดยังไม่กว้างมากนัก จนก่อให้เกิดกลุ่มมโนราห์สานศิลป์ถิ่นเมืองเวียง เป็นกลุ่มเยาวชนที่รวมตัวกันทำกิจกรรมในชุมชน มาตั้งแต่ปี 2545 โดยมีคุณพรจิต ชูชื่น ซึ่งเป็นครูภูมิปัญญาด้านมโนราห์ที่มองเห็นปัญหาที่เกิดขึ้น

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคใต้ที่กำลังจะเลือนหายไปจากชุมชนทั้งมโนราห์ หนังตะลุง เพลงบอก เนื่องจากขาดความสนใจจากคนในชุมชนและไม่มีผู้สืบทอด จึงร่วมกับครูภูมิปัญญาในชุมชนหาแนวทางในการจัดกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาทางด้านศิลปะการแสดงพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ ของภาคใต้ที่มีอยู่ในชุมชนมาส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเยาวชนลูกหลานคนเมืองเวียงสระได้มีการเรียนรู้ตามความสนใจ โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น กระบวนการสืบสานภูมิปัญญาภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพเยาวชนผ่านกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานชุมชน นับเป็นแนวทางการอนุรักษ์ทุนทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจ

1.5) ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมทางศาสนา/ ไสยศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่านทุนมนุษย์

พื้นที่ตำบลเวียงสระ ยังพบอีกว่า มีภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและไสยศาสตร์ โดยมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เช่น พิธีศพ ดูดวง การตั้งศาลพระภูมิ-เจ้าที่ หมอประจำโรงมโนราห์ ซึ่งในปัจจุบันในพื้นที่มีผู้รู้ด้านพิธีกรรมดังกล่าว ได้แก่

ก. นายชิต บุญเกลี้ยง ผู้รู้ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ปัจจุบันอาศัยอยู่ที่หมู่ที่ 9 บ้านหนองโสน เป็นผู้รู้ด้านพิธีกรรมทางศาสนาทุกแขนง เช่น ประกอบพิธีในงานเดือนสิบ งานศพ หรือเมื่อมีคนตายก็จะทำพิธีในการเอาศพเข้าหีบ ประกอบพิธีตั้งศาลพระภูมิ-เจ้าที่ ดูดวง ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ รักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งความรู้ต่าง ๆ นั้นได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังทำพิธีสะเดาะเคราะห์และดูดวงด้วยตำราพรหมชาติ โดยศึกษาจากตำราที่มีมาสมัยก่อน (ตำราพรหมชาติ) และยังสามารถดูดวงด้วยใบไม้ โดยให้ผู้ที่ต้องการดูดวงเด็ดใบไม้มาหนึ่งใบและจะทำการทำนายดวงชะตาจากใบนั้น โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ปัจจุบันได้มีผู้สืบความรู้ทางด้านพิธีกรรมต่อจากชิต บุญเกลี้ยงแล้ว

1.6) การนวดแผนโบราณ อบสมุนไพรหลังคลอด ปวดตามตัว จับเส้น/ คลายเส้น

พื้นที่หมู่บ้านคลองตาล (หมู่ที่ 8) มีหมอสมุนไพรที่ชาวบ้านในท้องถิ่นรู้จักกันดี คือนางสมทรง จันทร์ชาติ (ป้าเขียว) ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการรักษาและบำบัดโดยการนวด อบ ประคบสมุนไพรเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย ปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก หรือการอยู่ไฟเพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของผู้หญิงหลังคลอดบุตร ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนโบราณนี้ จึงมีความสำคัญต่อคนในท้องถิ่นในด้านการบำบัด บรรเทา รักษาและสร้างเสริมสุขภาพของคนในท้องถิ่นชุมชนเมืองเวียงให้มีสุขภาพที่สมบูรณ์แข็งแรง รวมถึงการนำทรัพยากรธรรมชาติ เช่น สมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดูแลสุขภาพจนก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยที่มีคุณค่า และมีความสำคัญต่อชาวบ้านในชุมชนเมืองเวียง ภูมิปัญญาของพื้นที่เป็นสิ่งที่น่าใจต่อการกำหนดกิจกรรม รูปแบบของการท่องเที่ยว เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า เมืองโบราณเวียงสระนับเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ในด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวถูกสืบทอดจากคนรุ่นก่อนในชุมชน และเกิดการสั่งสมจนกลายเป็นภูมิปัญญา และมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชนและสืบทอดต่อไป

2) บทบาทของทุนทางสังคมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ

2.1) การเป็นกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของคนในชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน มีการร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนชุมชน ทั้งโรงเรียน เทศบาล และประชาชนมีการสนับสนุน ในกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เห็นได้จาก กิจกรรมการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาล ตำบลเมืองเวียงในการปลูกฝังให้นักเรียนมีการระมัดระวัง เรียนรู้การใช้ถนนอย่างปลอดภัย โดยใช้หนังสือเล่มโนราห์ และเพลงบอกเป็นสื่อ ซึ่งจะประสบผลสำเร็จไม่ได้ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือ จากเทศบาล คุณครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งความร่วมมือเหล่านี้สืบเนื่องมาจากความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ที่มักมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพัฒนาชุมชนร่วมกันมา อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะหมู่ที่ 4 เป็นที่ตั้งของเทศบาลตำบลเมืองเวียงและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เทศบาลตำบลเมืองเวียง ซึ่งทั้งสองหน่วยงานมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกับชุมชนอย่างใกล้ชิด เช่น มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ มากมายเพื่อให้ประชาชนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมร่วมกัน (เจิมขวัญ ศรีสวัสดิ์ และชิววัน ขวัญธรรม, 2561, น.132)

ยังพบอีกว่า พื้นที่หมู่ที่ 7 คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันเช่นเดียวกันสืบเนื่องมาจาก ความเชื่อทางวัฒนธรรมที่คนในชุมชนมักมีกิจกรรมหรือประเพณีที่เกี่ยวข้องทางศาสนาที่ทำร่วมกัน เช่น การทอดกฐิน การแห่จาด จนทำให้เกิดความสามัคคี การทำงานเป็นกลุ่ม อีกทั้งคนในชุมชน มีความกระตือรือร้นในการแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะในการจัดตั้งกลุ่มหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมทางศาสนา เช่น กลุ่มเลี้ยงผึ้ง ที่จัดขึ้นส่งเสริมอาชีพให้แก่คนในชุมชน เช่นเดียวกับพื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านหนองโสน แม้เป็นชุมชนขนาดเล็ก แต่ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน มีความใกล้ชิดกัน มีการประสานงาน การให้ความร่วมมือที่ดี ซึ่งจากการความเข้มแข็งและมีภูมิคุ้มกันที่ดีทำให้ชาวบ้านสามัคคีกันและเกิดการมีส่วนร่วมและรวมกลุ่มกันได้อย่างเหนียวแน่น

ดังนั้นการที่ชุมชนและประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือต่อการดำเนินกิจกรรมส่งผลต่อ การจัดการท่องเที่ยว ทั้งการมีส่วนร่วมในการกำหนด จัดการ วางแผนรูปแบบกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ ได้เป็นอย่างดี

2.2) การมีภาคีเครือข่ายสนับสนุนที่หลากหลายและมีความต่อเนื่อง

จากการศึกษา พบว่า พื้นที่หมู่ที่ 7 บ้านเวียง ได้รับการสนับสนุนการขับเคลื่อนกิจกรรม ในชุมชน เช่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ เครือข่ายกลุ่มสานศิลปถิ่นเมืองเวียง สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงสระ และการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเวียงสระ (กศน.) ในการจัดสรรงบประมาณ รวมถึงกลุ่มที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น กลุ่มชมรมคนหัวใจเพชร เครือข่าย งดเหล้าจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ได้เข้ามาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับทางหมู่บ้าน และมีการเข้ามาอนุรักษ์ โบราณสถาน โบราณวัตถุจากทางกรมศิลปากร

พื้นที่หมู่ที่ 10 บ้านคลองเสียว ได้รับการสนับสนุนจากทางกระทรวงวัฒนธรรมเข้ามา สนับสนุนให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นโนราห์และยังมีทางหน่วยงานเทศบาลที่ได้สนับสนุน การอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นโนราห์ เครือข่ายงดเหล้าสุราษฎร์ธานี ชมรมคนหัวใจเพชรและ สมาคมคุ้มครองผู้บริโภค จังหวัดสุราษฎร์ธานี พื้นที่หมู่ที่ 9 บ้านหนองโสน ได้รับการสนับสนุนจาก

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเวียงสระและการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเวียงสระ (กศน.) ในการจัดสรรงบประมาณและบุคลากรเข้ามาสอนให้กับกลุ่มต่าง ๆ และยังมีทางโรงเรียนบ้านหนองโสน ได้รับการสนับสนุนในเรื่องของการเข้าร่วมทำกิจกรรมกับทางหมู่บ้านเมื่อในหมู่บ้านเมื่อมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานวันแม่ งานวันบัณฑิตน้อย งานศพ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นของโรงเรียนบ้านหนองโสน และยังมีการก่อตั้งชุมชนวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ มโนราห์ เพลงกล่อมเด็ก เพลงบอก โดยจัดให้ครูและศิลปินท้องถิ่นมาร่วมสอน หรือบางครั้งนักเรียนที่สนใจก็ไปเรียนที่บ้านศิลปินโดยตรง

หมู่ที่ 8 บ้านคลองตาล ได้รับส่งเสริมและสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เช่นเดียวกัน จัดทำโครงการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกิจกรรมเชิงสุขภาพชุมชนเมืองเวียง โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมมือกับเทศบาลตำบลเมืองเวียงและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเวียงสระเรื่องของภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทยเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ และให้ความรู้แก่นักเรียนนักศึกษาเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านแพทย์แผนไทย เป็นต้น ซึ่งเครือข่ายเหล่านี้เป็นกลไกเสริมพลังการขับเคลื่อนศักยภาพภายใต้ทุนทางสังคมของชุมชนที่มี

ดังนั้นเมืองโบราณเวียงสระมีภูมิปัญญาและปราชญ์ชาวบ้านที่มีความหลากหลาย เช่น ปราชญ์ชาวบ้านทางด้านการตีเหล็ก การทำสวนเกษตรผสม การนวดแผนไทย การดูวงมโนราห์ เป็นต้น ส่งผลต่อหน่วยงานและองค์กรเครือข่ายภายนอกตระหนัก ให้ความสำคัญ และกลไกสนับสนุน โดยเครือข่ายเหล่านี้แสดงบทบาทการหนุนเสริม (empowerment) เพื่อทำงานร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.3) การมีประวัติศาสตร์ร่วมกันเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ชุมชนเมืองเวียงเป็นชุมชนโบราณจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แม้ชุมชนได้หายไปพร้อมการล่มสลายของเมืองเวียงสระเป็นเวลานานจนกระทั่งในช่วงรัตนโกสินทร์ จึงมีผู้คนกลับเข้ามาอยู่อาศัยอีก ในช่วงแรกมีอยู่ 3-4 กลุ่ม คือ กลุ่มต้นสกุล สุขเกษม บัวแย้ม รักบำรุง แสงอนันต์ ร่วมฟื้นฟูวัดเวียงสระ ต่อมาเมื่อชาวจีนอพยพมาตามลำน้ำตาปี เข้ามาตั้งถิ่นฐานร่วมกับคนในท้องถิ่นเดิม มีนายจรงจิตร อภิชาติกุล เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน (แผนชุมชนหมู่ที่ 7 เทศบาลตำบลเมืองเวียง, 2559) การที่หมู่ที่ 7 บ้านเวียง เป็นที่ตั้งของวัดเวียงสระ ซึ่งเป็นศูนย์กลางความเชื่อของคนในชุมชนเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและพิธีกรรมทางความเชื่อ ซึ่งมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีความเชื่อและประเพณีที่ถือปฏิบัติมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่มีการถ่ายทอดจนมาถึงปัจจุบันรวมทั้งชุมชนของเมืองเวียง เช่น การเข้าฐานวัดในและหมู่ที่ 7 บ้านเวียงยังเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลเวียงสระ ที่มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชนในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งกิจกรรมทางสุขภาพ เช่น การสำรวจ การเฝ้าระวังด้านสุขภาพของคนในชุมชน การให้ความรู้ต่าง ๆ ด้านสาธารณสุข กิจกรรมการรวมกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ อีกทั้งยังเป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดเวียงสระซึ่งมีการบูรณาการเรียนการสอนกับวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น มโนราห์ รวมถึงการที่ชุมชนมีศาลาหมู่บ้าน เป็นศูนย์รวมในการประชุม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

การเป็นเจ้าของประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มีส่วนสำคัญมากต่อการให้คุณค่าความสำคัญต่อพื้นที่และเป็นส่วนสำคัญที่เป็นทรัพยากรทางการท่องเที่ยวที่มีคุณค่ามหาศาลที่สามารถทำให้เกิดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่ใช้ประสบการณ์กลายเป็นสินค้าโดยไม่ไปเบียดเบียนทรัพยากรจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.4) การใช้ภูมิปัญญาในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น

พื้นที่เทศบาลตำบลเมืองเวียงมีจุดเด่นในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น หนึ่งตะลุง และมโนราห์ เกิดโครงการพัฒนาแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องความปลอดภัยทางถนนอย่างมีส่วนร่วมระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเมืองเวียง โรงเรียนอนุบาลเทศบาลตำบลเมืองเวียง และเทศบาลตำบลเมืองเวียง เป็นโครงการที่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเช่น หนึ่งตะลุง มโนราห์ เพลงบอก มาประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เรื่องความปลอดภัยทางถนนเกิดขึ้นโดยปลูกฝังให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไปพร้อม ๆ กันกับการปฏิบัติงานของครูผู้ดูแลเด็กที่จะมาช่วยในการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็ก ๆ ให้มีการเรียนรู้ที่เข้าใจง่ายขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการใช้ภูมิปัญญารูปแบบของการร่วมสมัยที่ส่งต่ออัตลักษณ์ความเป็นชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เยาวชนในพื้นที่เพื่อรักษาไว้เป็นมรดกของทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นต่อไป

2.5) การมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน

พื้นที่เมืองเวียง มีข้อค้นพบที่น่าสนใจต่อการมีภูมิปัญญา และวัฒนธรรมที่มีความเชื่อมโยงกับความเป็นปราชญ์ในพื้นที่ ดังต่อไปนี้

(1) กลุ่มสานศิลป์ถิ่นเมืองเวียงในการสานต่อวัฒนธรรมท้องถิ่น บ้านคลองเสียว หมู่ที่ 10 ตำบลเวียงสระมีจุดเด่นทางด้านประเพณีและวัฒนธรรมที่หลากหลาย ตั้งแต่อดีตและยังคงดำรงไว้ เช่น การถ่ายทอดการรำมโนราห์ ดนตรีมโนราห์ การทำชุดมโนราห์ จากรุ่นสู่รุ่น และเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน ดังนั้นการสืบทอดทางวัฒนธรรมโดยรุ่นของคนรุ่นใหม่ที่มีการท่องเที่ยวที่แปลกไป เช่น ท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ การมีภูมิปัญญาที่รุ่นเดียวกันเป็นปัจจัยสำคัญเช่นเดียวกัน

(2) ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมทางศาสนา/ ไสยศาสตร์ ภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาและไสยศาสตร์ โดยมีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีในชุมชน เช่น พิธีศพ ดูดวง การตั้งศาลพระภูมิ-เจ้าที่ หมอประจำโรงมโนราห์ ซึ่งในปัจจุบันในพื้นที่ที่มีผู้รู้ด้านพิธีกรรมดังกล่าว ได้แก่

ก. นายชิต บุญเกลี้ยง ผู้รู้ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ภูมิปัญญาในการประกอบพิธีตั้งศาลพระภูมิ-เจ้าที่ ดูดวง ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ รักษาโรคด้วยสมุนไพร ซึ่งความรู้ต่าง ๆ นั้นได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษและยังรักษาโรคด้วยสมุนไพร และอาการทางไสยศาสตร์ด้วยเวทมนต์คาถา การรักษาโรคทั้งโรคทั่วไปและโรคคุณไสย นอกจากนี้ยังทำพิธีสะเดาะเคราะห์และดูดวงด้วยตำราพรหมชาติ และยังสามารถดูดวงด้วยใบไม้

(3) ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนโบราณ อบสมุนไพรรักษาโรค ปวดตามตัว จับเส้น/ คลายเส้น คือ สมทรง จันทร์ชาติ (ป้าเขียว) ซึ่งมีรูปแบบและวิธีการรักษาและบำบัด โดยการนวด อบ ประคบสมุนไพรเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วย ปวดเมื่อย เคล็ดขัดยอก หรือการอยู่ไฟเพื่อส่งเสริมและฟื้นฟูสุขภาพของผู้หญิงหลังคลอดบุตร ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนโบราณนี้ ได้นำสมุนไพรพื้นบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง นำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ ในการดูแลสุขภาพจนก่อให้เกิดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทยที่มีคุณค่า และมีความสำคัญต่อชาวบ้านในชุมชนเมืองเวียง ภูมิปัญญาของพื้นที่เป็นสิ่งที่น่าใจต่อการกำหนด กิจกรรม รูปแบบของการท่องเที่ยว เช่น การจัดเส้นทางท่องเที่ยว เป็นต้น

จึงกล่าวโดยสรุปได้ว่า บทบาทของทุนทางสังคม คือ การค้นพบศักยภาพของทุนทางทรัพยากรทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทางสถาบัน เพื่อทำให้เกิดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ประกอบด้วย เมืองโบราณเวียงสระ ประเพณีเข้าฐาน มโนราห์คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์ กลุ่มสานศิลป์ถิ่นเมืองเวียง ภูมิปัญญาด้าน พิธีกรรมทางศาสนา/ไสยศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่านทุนมนุษย์ เช่น นายชิต บุญเกลี้ยง ผู้รู้ด้านพิธีกรรมทางศาสนา และการนวดแผนโบราณ อบสมุนไพรรักษาโรค ปวดตามตัว จับเส้น/คลายเส้น คือ นางสมทรง จันทร์ชาติ (ป้าเขียว) และมีบทบาทเป็นกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน ของคนในชุมชน เกิดภาคีเครือข่ายสนับสนุนที่หลากหลายและมีความต่อเนื่อง สามารถใช้ภูมิปัญญา ในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น และการดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน

3) กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในเมืองโบราณเวียงสระ

การค้นพบทุนทางสังคมที่หลากหลาย และมีบทบาทที่สำคัญต่อชุมชนและเป็นชุมชนที่มีความพร้อมของพื้นที่สูง ดังนั้นการพัฒนาชุมชนไปสู่การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์สามารถทำได้ตามกระบวนการ ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ

การสำรวจพื้นที่ทุนทางสังคมร่วมกันโดยเฉพาะเจ้าของวัฒนธรรมหรือเจ้าของทุนทางสังคมเพื่อสืบค้นประเมินและสกัดองค์ความรู้เพื่อกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยว กำหนดจุดของวัฒนธรรม ภูมิปัญญา หรือทรัพยากรธรรมชาติที่มีศักยภาพและเข้าเกณฑ์คุณสมบัติของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาเป็นเป้าหมายใหม่ของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ซึ่งวัดเวียงสระเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญมาก แต่ทั้งนี้การจัดการเป็นสิ่งที่สำคัญมาก เช่น การจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์ การสร้างการมีส่วนร่วมเพื่อคัดสรรร่วมกัน การส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของทุนทางสังคมของชุมชน หรือสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ภูมิปัญญาร่วมกันของคนในชุมชน ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีของคนในชุมชน แบ่งปันผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร รวมถึงการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวที่ต้องเชื่อมโยงเส้นทางกับเรื่องราวประวัติศาสตร์ และการกำหนดตัวบุคคลที่จะเล่าเรื่อง เสมือนหนึ่งของการจัดเตรียมความพร้อมของชุมชนเพื่อประโยชน์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นสิ่งที่สำคัญมาก

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาองค์ความรู้ของแต่ละกิจกรรมที่มีศักยภาพ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันทั้งจากชุมชน องค์กร ภาคีเครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก เช่น การจัดการเรื่องราว (Stories) เชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น โดยมีวิธีการค้นหาเรียบเรียงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสร้างความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ศึกษาได้เรียนรู้ หรือการค้นหาเรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลสำคัญ คือ การนำเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญทั้งในอดีตและปัจจุบันที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงต่อกันทางสังคมในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระให้นักท่องเที่ยวได้ทราบเพื่อสร้างแรงจูงใจเพิ่มพูนความสำคัญและความน่าสนใจให้กับแหล่งท่องเที่ยว หรือการเรื่องเล่าตำนานในท้องถิ่น คือ เรื่องเล่าหรือตำนานที่เล่าขานสืบต่อกันมาตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น มาเป็นส่วนเสริมในการท่องเที่ยวบรรยายเรื่องราวให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบเพื่อเพิ่มรรถรสในระหว่างการทำกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมไปถึงการบอกเล่าเรื่องราวเบื้องหลังของสินค้าของสินค้าและผลิตภัณฑ์ คือ การนำเสนอขั้นตอนรูปแบบหรือวิธีการที่ทำให้มาซึ่งผลิตภัณฑ์หรือสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกถึงความสำคัญและเห็นคุณค่าในตัวสินค้า สร้างแรงจูงใจในการซื้อสินค้าด้วยการตัดสินใจเชิงคุณค่าที่ซ่อนอยู่มากกว่าราคา ดังที่กล่าวมานี้ควรจัดทำเป็นคู่มือการเรียนรู้และการสื่อความหมายมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักท่องเที่ยวและชุมชน

ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการทดลองเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ การคัดเลือกเพื่อค้นหาจุดที่จะต้องปรับปรุงหรือพัฒนาเพิ่มเติม หรือ วิธีการหรือขั้นตอนในลักษณะของการจัดกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์รูปแบบนี้ คือ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลาย สร้างความดึงดูดและความน่าสนใจในการท่องเที่ยว ซึ่งมีลักษณะที่สอดคล้องกับเมืองโบราณเวียงสระ เช่น

1. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตคนในชุมชน เน้นการนำต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่มาสร้างเป็นกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น นักท่องเที่ยวร่วมเป็นผลิตอุปกรณ์หรือชุมชนของมโนราห์ด้วยตนเอง เป็นต้น
2. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกประทับใจในระหว่างท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้สึกที่ดีจากท่องเที่ยวอยากกลับมาท่องเที่ยวในสถานที่อีก เช่น การต้อนรับของทั้งชุมชนด้วยการรำมโนราห์ เป็นต้น
3. การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้รับทราบหรือเห็นตัวอย่างเพื่อการสร้างแรงบันดาลใจในการประพฤติปฏิบัติหรือการดำเนินชีวิต เช่น ปรากฏชาวบ้าน การต่อสู้ของมโนราห์
4. การจัดกิจกรรมที่สร้างประสบการณ์ที่แตกต่างจากที่เคยเป็นให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสสัมผัสกับประสบการณ์ที่ไม่มีโอกาสได้รับในชีวิตปกติของตน เพื่อสร้างความน่าสนใจให้เกิดขึ้นในการท่องเที่ยว
5. การจัดกิจกรรมที่แฝงด้วยสารประโยชน์ให้นักท่องเที่ยวได้ทั้งความสนุกสนานและเพลิดเพลินและเกิดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่ได้เห็นและได้สัมผัสในสถานที่จริง เช่น การรำมโนราห์ การร้อยลูกปัด การเดินป่าเพื่อศึกษาร่องรอยประวัติศาสตร์เมืองเวียง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 ประกาศกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและพร้อมต่อการท่องเที่ยว
เชิงสร้างสรรค์ของชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ โดยนำเสนอเรื่องราวข้อมูลรายละเอียดของทุนทางสังคมเพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการเรียนรู้ยอมรับเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรมให้ความเคารพในทุนทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นเพื่อให้การท่องเที่ยวดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืนและยังรวมถึงการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายด้วยสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ทำได้โดย

1. การเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าไปสัมผัสกับทุนทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ เพื่อสร้างโอกาสนำเสนอเนื้อหาเรื่องราวและความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่ซ่อนอยู่

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางวัฒนธรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสอยู่ร่วมกับชุมชนอย่างใกล้ชิด ได้เรียนรู้วัฒนธรรมวิถีชีวิตที่แตกต่างที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเข้าใจและยอมรับในความหลากหลายของชุมชน เช่น การนอนโฮมสเตย์ของชุมชน

3. การสร้างผู้บรรยายหรือนักสื่อความหมายท้องถิ่นซึ่งเป็นคนในพื้นที่หรือในชุมชนที่ทำหน้าที่บอกเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจรวมถึงได้รับความเพลิดเพลินจากการท่องเที่ยว

4. การประชาสัมพันธ์บอกเล่าเรื่องราวความสำคัญของทุนทางสังคมของชุมชนบอกถึงระเบียบข้อปฏิบัติต่าง ๆ ตามรูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนถือเป็นความเคารพต่อมรดกวัฒนธรรมของชุมชน โดยผ่านการกำหนดกติการ่วมกันของชุมชน

5. ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยว คือ การนำเสนอเรื่องราวของแหล่งท่องเที่ยวให้บุคคลภายนอกได้รับรู้รับทราบด้วยด้วยการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ผ่านช่องทางการสื่อสารด้วยสื่อต่าง ๆ รวมถึงสื่อออนไลน์ซึ่งเป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น

การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อาศัยต้นทุนหลัก คือ ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งไม่สามารถทำความเข้าใจด้วยการดูหรือชมเท่านั้น ต้องอาศัยการจัดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อสื่อความหมายของทุนทางสังคมที่มีอยู่ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้และเข้าใจในเนื้อหาของทุนทางสังคมเหล่านี้ การจัดการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ด้วยการส่งเสริมการเข้าถึงทุนทางสังคม

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยว การจัดการผลกระทบเชิงสร้างสรรค์การจัดการที่คำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ด้วยการคำนึงถึงการฟื้นฟูและรักษาทุนทางสังคม กระจายรายได้สู่สมาชิกในชุมชน คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ ผสานการท่องเที่ยวกับการอนุรักษ์ทุนทางสังคม และเน้นการเติบโตอย่างยั่งยืน โดย 1) เน้นการฟื้นฟูและรักษาทุนทางสังคม รักษาให้คงความสมบูรณ์มากที่สุด เพื่อส่งต่อต้นทุนสำคัญและถ้าจำเป็นมรดกให้คนรุ่นหลังได้รับประโยชน์จากต้นทุนที่สั่งสมไว้ และ 2) การแบ่งปันผลประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจสู่สมาชิกในชุมชนสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพสร้างงานสร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการและแบ่งปันรายได้ที่เกิดขึ้นในกระบวนการท่องเที่ยว คำนึงถึงขีดความสามารถในการรองรับได้ คือ การคำนึงถึงประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวจะได้รับ

ทั้งในส่วนของความรู้และความสะดวกสบายในการทำกิจกรรม รวมถึงการจัดการท่องเที่ยวที่ไม่ส่งผลกระทบต่อการเดินทางชีวิตปกติของคนในชุมชน หรือการทำให้อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาของชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

จะเห็นได้ว่า การนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มานำเสนอในรูปแบบของการจัดกิจกรรมสร้างสรรค์นับเป็นรูปแบบการจัดการที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่แปลกใหม่น่าสนใจสร้างความประทับใจในการท่องเที่ยว จากเวทีระดมความคิดเห็นของชุมชนได้กำหนดทดลองเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่จะใช้ตามกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ คือ **“ตีเหล็ก วัดเวียง พอเพียงแบบวิถี ภูมิปัญญามากมี สักการะหลวงพ่อบัณฑิต เทียนเทียนบางลาย ดุสายน้ำตก วกเข้าคลองตาปี”** ซึ่งเชื่อมโยงกับพื้นที่ใกล้เคียงอื่น ๆ ด้วยเช่นกัน

การอภิปรายผล

1. สภาพการณ์ของทุนทางสังคม

สถานะทุนทางสังคมที่เด่นชัด คือ เมืองโบราณเวียงสระ ประเพณีเข้าฐาน มโนราห์ คณะพรจิตรน้อยอุดมศิลป์ กลุ่มสานศิลป์ถิ่นเมืองเวียง ภูมิปัญญาด้านพิธีกรรมทางศาสนา/ไสยศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่านทุนมนุษย์ เช่น นายชิต บุญเกลี้ยง ผู้รู้ด้านพิธีกรรมทางศาสนา และการนวดแผนโบราณ อบสมุนไพรรักษาโรค ปวดตามตัว จับเส้น/คลายเส้น คือ นางสมทรง จันทร์ชาติ (ป้าเขียว) ซึ่งเมืองโบราณเวียงสระนับเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ในด้านประเพณี วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งเอกลักษณ์ดังกล่าวถูกสืบทอดจากคนรุ่นก่อนในชุมชน และเกิดการสั่งสมจนกลายเป็นภูมิปัญญา และมีการพัฒนาเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรในชุมชนและสืบทอดต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศุภพล จันเพชร และพิทักษ์ ศิริวงศ์ (2017) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน:กรณีศึกษา ชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี พบว่า จากการเก็บข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้โดยสรุปเป็นการให้ความหมายของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนบ้านซากแก้ว คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นลักษณะจีนโบราณ โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ 1. อาหาร 2.ขนบธรรมเนียม ประเพณีของชาวจีน 3. สถาปัตยกรรมแนวจีนโบราณ และ 4. สถานประกอบพิธีทางศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นการสั่งสมมาจากสมัยอดีตและสร้างสรรค์ไว้จนสืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่ชาวชุมชนบ้านซากแก้ว และได้นำมาสู่ความงดงามของเอกลักษณ์ของชุมชนจีนโบราณ ซึ่งการพัฒนาโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์มีความเหมือนกันในเรื่องของบทบาทต่อการขับเคลื่อนเมืองโบราณเวียงสระที่มีมาอย่างยาวนานจากคุณค่าความเป็นมรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาและพัฒนาต่อยอดผ่านการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ และสร้างการเรียนรู้เชื่อมโยงกับสังคมภายนอก ซึ่งทุนทางสังคมเหล่านี้ขับเคลื่อนด้วยการชาวบ้านในพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ส่งผลต่อความเป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านี้ร่วมกัน และมีการเชื่อมโยงหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ส่งผลต่อความเป็นเจ้าของทุนทางสังคมร่วมกัน

2. บทบาทของทุนทางสังคมในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของเมืองโบราณเวียงสระ

บทบาทของทุนทางสังคมเมืองโบราณเวียงสระประเด็นการให้คุณค่าทางทุนทางสังคม ด้วยบทบาทของการมีส่วนร่วมช่วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน การมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน เพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีภาคีเครือข่ายหนุนเสริมที่หลากหลาย และมีความต่อเนื่องในการรักษาและอนุรักษ์ทุนทางสังคมและส่งผลการถ่ายทอด การสื่อสารต่อสังคมภายนอกให้เกิดการรับรู้ และบทบาทที่สำคัญ คือ การใช้ภูมิปัญญาในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบของร่วมสมัยที่ส่งต่อรักษาอัตลักษณ์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่เยาวชนในพื้นที่เพื่อรักษาไว้เป็นมรดกของทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นต่อไป ซึ่งการมีทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชนจึงเป็นส่วนของการส่งต่อคุณค่าทางมรดกวัฒนธรรมในพื้นที่อย่างยั่งยืนสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยา ปฐกะโทก (2558) พบว่า คนในชุมชนมีวิธีการในการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการเสริมสร้างสุขภาวะชุมชน คือ กิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ การกระตุ้นผ่านกิจกรรม โดยมีกติกาสังคมสร้างตัวแบบวัฒนธรรมที่ดีการขัดเกลาผ่านเวที ขัดเกลาจารีตประเพณี สร้างการมีส่วนร่วม สร้างกระบวนการเรียนรู้ ปรับวิธีคิด การเป็นต้นแบบ และผู้นำในการขับเคลื่อน และยังสอดคล้องกันในการใช้ภูมิปัญญาในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่นในรูปแบบของร่วมสมัยที่ส่งต่อรักษาอัตลักษณ์ไปสู่สังคมภายนอก

และยังสอดคล้องกับ ศิริพร เพ็งจันทร์ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของกลุ่มประชาสังคมพื้นที่สุราษฎร์ธานี พบว่า ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทางสถาบัน ว่าด้วยเรื่องภูมิปัญญามีอยู่ทั้งในตัวบุคคลและชุมชน มีอุดมการณ์ สิทธิและอำนาจของการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากร ภายใต้ระบบความสัมพันธ์ ระหว่างประชาชนและรัฐที่ร่วมกันสร้างสรรค์จนก่อให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ และบริบททางสังคม วัฒนธรรม ชุมชนท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเอง เพื่อเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและการจัดการที่เหมาะสม ประยุกต์ใช้องค์ความรู้ที่หลากหลายเพื่อให้กระบวนการขับเคลื่อนของชุมชนท้องถิ่นเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมยิ่งขึ้น จำเป็นต้องสถาปนาความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมและชุมชนท้องถิ่นด้วยกระบวนการสร้างสรรค์จากทุนท้องถิ่นทุนทางสังคม เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่นดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงซึ่งพบว่า ซึ่งเป็นบทบาทเดียวกันกับทุนทางสังคมเมืองโบราณเวียงสระในการให้คุณค่าทางทุนทางสังคมด้วยบทบาทของการมีส่วนร่วมช่วยการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน การมีประวัติศาสตร์ร่วมกันเพื่อเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การมีภาคีเครือข่ายหนุนเสริมที่หลากหลายและมีความต่อเนื่องในการรักษาและอนุรักษ์ทุนทางสังคมและส่งผลการถ่ายทอดต่อภายนอก

จะเห็นได้ว่า ความสอดคล้องที่เกิดขึ้นถือได้ว่างานวิจัยเหล่านี้ล้วนแสดงถึงบทบาทของทุนทางสังคม คือ การค้นพบศักยภาพของทุนทางสังคม ทรัพยากรทางธรรมชาติ ทุนมนุษย์ ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และทุนทางสถาบัน เพื่อทำให้เกิดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ และมีบทบาทเป็นกลไกในการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันของคนในชุมชน เกิดภาคีเครือข่ายสนับสนุนที่หลากหลายและมีความต่อเนื่อง สามารถใช้ภูมิปัญญาในการรักษาอัตลักษณ์ชุมชนท้องถิ่น และการดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรบุคคลที่มีคุณค่าในชุมชน

3. การพัฒนารูปแบบการใช้ทุนทางสังคมเพื่อการสร้างการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ศักยภาพหรือเพิ่มมูลค่าทางทุนทางสังคมต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ สามารถจัดเรียงเป็นขั้นตอน ดังนี้ (1) การคัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชนเมืองโบราณเวียงสระ (2) การพัฒนาองค์ความรู้ของแต่ละกิจกรรมที่มีศักยภาพ (3) กระบวนการทดลองเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (4) ประกาศกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและพร้อมที่จะเป็นเป้าหมายใหม่ และ (5) ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยว ดังเช่น การพัฒนาชุมชนเมืองเวียงสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมภายใต้แนวคิด “ดีเหล็ก วัดเวียง พอเพียงแบบวิถี ภูมิปัญญามากมี สักการะหลวงพ่อบัณฑิต เทียวเยือนบางลาย คูสายน้ำตก วกเข้าคลองตาปี ” พบว่าเป็นขั้นตอนที่มีความเชื่อมโยงและต่อเนื่องกัน สอดคล้องกับดาร์วิน วรณทรัพย์ นวัสนันท์ วงศ์ประสิทธิ์ ศิริวัฒน์ จิระเดช ประไพ และ กาสัก เตชะขันหมาก (2561) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย พบว่า รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย คือ รูปแบบการจัดการเชิงสร้างสรรค์ 5 ประการ (5 CM-MODEL) ได้แก่ 1) การจัดการชุมชนเชิงสร้างสรรค์ 2) การจัดการเรื่องราวเชิงสร้างสรรค์ 3) การจัดการกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ 4) การจัดการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และ 5) การจัดการผลกระทบเชิงสร้างสรรค์ เป็นการนำทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่มาผ่านกระบวนการผสมผสานการจัดการทั้ง 5 รูปแบบเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่สร้างประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ ในขณะที่ยังคงคำนึงผลกระทบทางสังคมสิ่งแวดล้อมและการดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนไว้ได้สืบไป ซึ่งถือว่าเป็นทิศทางเดียวกันกับข้อเสนอต่อการพัฒนาและการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของเมืองโบราณเวียงสระซึ่งเป็นการนำเสนอรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนสร้างสรรค์ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การคัดสรรกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาองค์ความรู้ของแต่ละกิจกรรมที่มีศักยภาพ ขั้นตอนที่ 3 กระบวนการทดลองเที่ยวในกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ขั้นตอนที่ 4 ประกาศกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพและพร้อมที่จะเป็นเป้าหมายใหม่ และขั้นตอนที่ 5 ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวนี้เป้าหมายมุ่งเพิ่มมูลค่าทุนทางสังคมของเมืองโบราณเวียงสระ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 การสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มสำหรับการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เป็นรูปแบบของเครือข่ายพร้อมกับการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการให้บริการนักท่องเที่ยว การสื่อความหมายในเรื่องของการจัดการท่องเที่ยวบนฐานชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น

1.2 การบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานระดับท้องถิ่นในการสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน สาธารณูปโภคที่เหมาะสมแก่การรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นระดับพื้นที่

1.3 การเชื่อมโยงกับหน่วยงานระดับจังหวัด เช่น สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเวียงสระ เป็นต้น เพื่อบูรณาการแผนงานของหน่วยงานให้สอดคล้องต่อการบริหารจัดการ การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน

1.4 การยกระดับการสร้างความรู้ การรับรู้และการดำเนินการกับองค์กรระดับพื้นที่ โดยเฉพาะเทศบาลเมืองเวียง และหมู่บ้านอื่น ๆ ในพื้นที่เมืองโบราณเวียงสระ

2. ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การบริหารจัดการในชุมชนเน้นการส่งเสริมกิจกรรมโครงการอบรมการบริหารจัดการ ทักษะความรู้ให้ชาวบ้านมากขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนางานในชุมชน โดยเฉพาะการพัฒนาองค์ความรู้ การพัฒนาศักยภาพของชุมชน เช่น รูปแบบการวางแผนจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ แนวทางการพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นต้น

2.2 ข้อค้นพบเมืองชุมชนเมืองโบราณเวียงสระมีสถานที่ท่องเที่ยวที่มีคุณค่า มีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและมีปราชญ์ชาวบ้านที่พร้อมจะถ่ายทอดความรู้ซึ่งชุมชน มีโอกาสในการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเพื่อได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมากขึ้นและกลายเป็นจุดหมายปลายทางสำหรับการท่องเที่ยวในอดีต ดังนั้นจึงควรจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนโดยทุกภาคส่วนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา และดำเนินการวางแผนและเชิงนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). *ระบบการพัฒนาสังคมที่นำไปสู่ความมั่นคงของมนุษย์*. กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิสัย.
- เขมชาติ เทพไชย. (2527). *รายงานการสำรวจจุดค้นทางด้านโบราณคดีบริเวณเมืองโบราณเวียงสระ อำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. กรมศิลปากร: โครงการโบราณคดีประเทศไทย (ภาคใต้).
- คัชพล จันเพชร, และพิทักษ์ ศิริวงศ์. (2017). การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน: กรณีศึกษาชุมชนบ้านซากแก้ว อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี. *วารสารการวิจัยเพื่อพัฒนาชุมชน (มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 10(1), 111-121.
- จงจิตร อภิชาติกุล. (2563, 27 พฤษภาคม). ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 7 [บทสัมภาษณ์].
- จิราภรณ์ แก้วเจริญ. (สัมภาษณ์ 25 พฤษภาคม 2563). ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบลเมืองเวียง [บทสัมภาษณ์].
- จิราพร ไชยเชนทร์, อิศร์ศักดิ์ อุ๋นอารมย์เลิศ, และไชยยศ ไพวิทยศิริธรรม. (2560). การพัฒนารูปแบบการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว คลองร้อยสายเชิงสร้างสรรค์. *วารสาร Veridian E-Journal, Silpakorn University*. ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ, 10(2), 2039-2053.

- เจิมขวัญ ศรีสวัสดิ์, และชีวัน ขวัญธรรม. (2561). *เส้นทางสู่... ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต้นแบบด้านความปลอดภัยทางถนน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.).
- ดาริน วรณทรัพย์. (2561). *รูปแบบการจัดการทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ในประเทศไทย*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์, ฉะเชิงเทรา.
- นิตยา ปุระโกทก. (2558). การสะสมทุนทางสังคมสู่การสร้างเสริมสุขภาพชุมชน. *วารสารวิถีสังคมมนุษย์*, 3(2), 238-256.
- พรจิตร ชูชื่น. (2563, 24 มิถุนายน). *ครุภูมิปัญญา* [บทสัมภาษณ์].
- วรุฒิ โรมรัตน์พันธ์. (2548). *ทุนทางสังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการสร้างเสริมการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- รัตพล สุวรรณโชติ, และคณะ. (2558). *โครงการแนวทางการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเมืองเวียงสระเพื่อสร้างสำนึกรักท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มเยาวชน* *ครุภูมิปัญญาแอลงค์กรท้องถิ่นอำเภอเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- ศิริพร เพ็งจันทร์. (2560). *ทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของกลุ่มประชาสังคมพื้นที่สุราษฎร์ธานี*. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี*, 9(3), 103-138.
- สินาด ตรีวรรณไชย. (2564, 15 สิงหาคม). *ทุนทางสังคม: ความหมายและความสำคัญ*. *ประชาไท*. สืบค้นจาก <http://www.prachatai.com/journal/2005/01/2262>.
- สุขกมล วงสวรรค์. (2555). *พัฒนาการทางวัฒนธรรมของชุมชนโบราณเวียงสระ จังหวัดสุราษฎร์ธานี จากหลักฐานทางโบราณคดี*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุดแดน วิสุทธิลักษณ์. (2558). *องค์ความรู้ว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์: คู่มือและแนวทางปฏิบัติ*. คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เอนก นาคบุตร. (2545). *ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม.
- Portes, A. (1998). Social capital: its origins and applications in modern Sociology. *Annual Review of Sociology*, 24, 1-25.
- Richards, G. and Raymond, C. (2000). *Creativetourism*. *ATLAS News*, 23, 16-20.
- Richards, G. (2010a). *Creative Tourism and Local Development*. In Wurzbürger, R. (Ed.). *Creative Tourism A Global Conversation how to provide unique creative experiences for travelers worldwide: at present at the 2008 Santa Fe & UNESCO International Conference on Creative Tourism in Santa Fe*. (pp. 78–90). New Mexico. USA.
- Romana, K. (2013). *Creative tourism as a source of innovativeness and sustainability in tourism*. In An Enterprise Odyssey International Conference Proceedings. 1307-1320. Zageb: University of Zageb.
- Smith, L.W. (2006). *Experiential Tourism around the World and at Home: Definitions and Standards*. *International Journal of Services and Standards*. 2(1), 1-14.